

hold derovre. Og udgiveren Birthe Vestergaard, der for øvrigt arbejder med et bredere »emigrantkvindeprojekt i de amerikanske præriestater,« konkluderer i efterskriften: »Den situation, der gennem disse breve tegner sig for den unge, kvindelige immigrant, er nok den, at hun ikke havde de samme muligheder som den unge mandlige immigrant for at skabe sig en økonomisk tryk fremtid. Afgørende er her, at hun ikke udelukkende ved egen hjælp kan arbejde sig op til middelklassestatus. Alene i ægteskabet kunne hun finde en sådan tryghed. Sophie gifter sig med en dygtig og arbejdsom mand og bliver herigennem betrygget. Hendes søstre Line og Jane er derimod henvist til at leve af typisk kvindearbejde, som ikke forefindes i samme omfang som mandlige sysler og som ovenikøbet er dårlige aflønnet. Kun som lærerinde kunne en kvinde i nybyggerenssamfundet nå op på en aflønning, der svarede til lønnen for en faglært, mandlig arbejder.« (s. 129). Det vil altså med andre ord sige, at forholdene for kvinder derovre stort set var de samme som herhjemme, og hvad assimilationsprocessen angår, viser det sig, at den yngste pige, der var 11 år ved udvandringen, bliver mest assimileret; at hun så også giftede sig med en amerikaner i modsætning til den ældre søster, der bliver dansk gift og den ældste søster, der slet ikke bliver gift, hjælper selvfølgelig til. Men det gælder lige så meget, som hvis skribenterne havde været 3 drenge. Jo yngre børn er ved udvandringen, des lettere forløber deres assimilation. Ren kvindespecifikt byder brevsamlingen (måske overraskende nok) ikke på nogle overraskelser, og »nybyggerkvinden« traf vi næppe her, den ældste pige var en lille (nok) pukkelrygget syerske, den midterste blev malerkone og den yngste – hører vi – har lidt syarbejde. Man skal nok passe på ikke at

presse en enkelt samling ind i en (ønsket) større sammenhæng.

Bogen er som sagt medrivende læsning, der dog i begyndelsen af hver samling bliver brat afbrudt, fordi man skal sætte sig ind i et nyt persongalleri: et lille skema over de i brevene omtalte hovedpersoners (slægtskabs) forhold til hinanden ville nok have afhjulpet kvalerne noget. Men ellers er der ved udgivelsen af disse brevsamlinger gjort et stort og godt stykke arbejde.

Gerda Bonderup

Ida F. Ferdinand og Bodil Thomsen:
Byens børn. Børns levevilkår år 1900 belyst ved eksempler fra Vejle.
(Historisk Revy, Åbyhøj, 1982)

Afhandlingen vil vise børnenes placering i forhold til samfundsstrukturen: i familien, i skolesystemet og i arbejdslivet. Det tager nogen tid, før man når frem til bogens egentlige emne, for først skal de ydre rammer udfyldes. Det drejer sig om byens kvartersdannelse, særlig boligforholdene omkring to gader i byen, Staldgårdsgade og Holmen, samt arbejderfamiliens vilkår under Vejles tidlige industrielle periode. Det betyder, at mindre end halvdelen af bogen specifikt omhandler børnenes vilkår, og også her er en stor del af pladsen optaget af generelle diskussioner. Dette medfører dog ikke, at lokalundersøgelserne ikke har værdi, men man kunne ønske, at der var ofret mere plads og opmærksomhed på dem.

Årsagen hertil kan man udlede af bogens kilde- og litteraturgennemgang: Børnearbejdet i Vejle findes kun sparsomt belyst, nemlig i 2. Fabrikinspektors korrespondancesager fra 1890-1901, samt i en pamflet forfattet af en lokal lærer. Derudover har man benyttet sig af erindringer, dels fra Na-

tionalmuseet, dels egne interviews.

Vejle-undersøgelsen opfattes af forfatterne ikke som en almindelig lokalhistorisk undersøgelse. Righistorien inddrages i det omfang, den er en forudsætning for den lokale udvikling og kan berige beskrivelsen af forholdene. Derudover vil forfatterne gøre op med den centristiske forskning, der betragter danske forhold ud fra københavnske normer. Det er ærgerligt, både for forfatterne og læserne, at kildegrundlaget sine steder er temmelig tyndt, så det bliver svært at generalisere ud fra de undersøgte forhold.

Bogen har sin eksistensberettigelse, for der findes ikke andre samlede fremstillinger om børnenes vilkår i danske provinsbyer på dette tidspunkt, og når de anførte indvendinger er gjort, skal det fremhæves, at forfatterne er yderst redelige i deres kildeanvendelse, og at bogen er meget vel-skreven.

Carl Erik Andresen

Vi lærte at arbejde. Arbejderklassens lokalhistorie. Redigering og indledning ved Jørgen Burchardt.

Arbejderliv. 8 arbejdere fortæller. Redigeret af Jørgen Burchardt og Poul V. Nielsen.

Willy Christiansen: *Min barndom og læretid som smed.*

(Alle forlaget SOC, 1981).

Inge Jørgensen og Henrik Guldsø Nielsen: *Arbejdererindringer. Kilder til Danmarks historie ca. 1860-1960.* (Lokalhistorisk Arkiv for Aalborg kommune, 1981).

I disse år bliver der udgivet en række bøger, som indeholder arbejdererindringer indsamlet ved kampagner, for disse bøgernes vedkommende i Køge og Ålborg.

De tre bøger fra Køge er forskellige i format og udstyr, skønt de alle indgår i

en serie om arbejdererindringer, som forlaget SOC har påbegyndt. Flagskibet er »Vi lærte at arbejde« med undertitlen »Arbejderklassens lokalhistorie.« Bagsideteksten kundgør, at »bogen er et forsøg på en ny historie med menneskene i centrum; et bidrag til Folkets historie«. Foruden uddrag af arbejdererindringer grupperet om emnerne Barn, Ung, Voksen, Fritid og Politik er der en 24 sider lang indledning om, hvordan Køge blev en arbejderby. Bogens indledning er temmelig skuffende. Den tager udgangspunkt i et udviklingssynspunkt og beskriver, hvordan arbejderklassens forhold stadig forbedres materielt. Det skal ikke benægtes, men derved udelades nutidige problemer: nedslidning af arbejdere gennem akkordjag, miljøproblemer, fremmedgørelse. Fortiden kommer til at fremstå som problemfyldt, nutiden som problemfri.

Ud fra et historisk synspunkt er endvidere indledningens fiksering på arbejderklasse som industriarbejderklasse misvisende. Kvinderne bliver her først inddraget i arbejdslivet, da de kunne få arbejde på gummifabrikken Codan. De eksisterer ikke som tyende, rengøringshjælp, vaskekoner etc. Ligeledes får håndværket en stedmoderlig behandling, fordi »det stod svagt« i byen. Selv om indslaget af håndværksvirksomheder, der voksede op i den egentlige småindustri har været mindre i Køge end i andre byer, har der dog stadig været mange håndværkere, bl.a. inden for butiksfag og byggeri. Bidraget til arbejderklassens historie i Køge burde således snarere hedde mandlige og kvindelige ufaglærte industriarbejderes erindringer om livet i Køge.

Taber bogen ved sin indledning, vinder den til gengæld ved sit udstyr: stort format, pæn typografi og lay-out samt et meget flot billedmateriale. Erindringsstoffet, som er omkring emner,